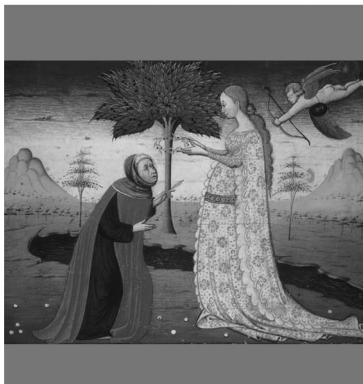

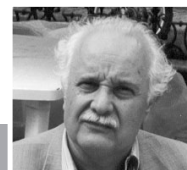
MADARÁSZ IMRE

„ÁMOR ÉS ÉN”

Petrarca-versek elemzése

Madarász Imre: „Ámor és én”. *Petrarca-versek elemzése* (2016), *A nagy háborúk költője. Giuseppe Ungaretti és az első világháború* (2017), „*A szabad ember példaképe*”. *Alfieri-versek elemzése* (2018), Hungarvox Kiadó

Biernaczký Szilárd
(1944, Budapest)
néprajzkutató, afrikanista,
Kós Károly-díjas

Olasz kismonográfiák

Madarász Imre minden bizonnyal a magyar italianisztika egyik legszorgalmasabb képviselője. Számos könyvével mára az olasz literatúra szinte minden korszakát bebarangolta.

Legutóbb (többek között) három kismonográfiát tett közzé, amely már önmagában is jelzi érdeklődésének sokoldalúságát, hiszen Petrarca-val a 14. századba, Alfierivel a 18. századba, Ungarettivel pedig a 20. századba vezet bennünket.

E könyveket francia szakirodalmi kifejezéssel az *explicitation de texte* kategóriájába sorolhatjuk, mivel mindhárom munka középpontjában irodalmi művek elemzése áll.

A *Tre corone* (Három korona, Dante, Petrarca, Boccaccio) második tagja, Francesco Petrarca (1304–1374) nemcsak az olasz, de a világ irodalmának is egyik legnagyobb lírikusa. Már életében jelentős hatást váltottak ki latin nyelvű prózai műveivel (vagy az *Africa* című eposzszal) ellentétben „olasz népnnyelven” készült szerelmi versei, a Laurához (életében és halálában) írott 317 szonett. És azóta folyamatosan hatással van az európai költészetre, művei elemzéseinek pedig se szeri, se száma.

Úgy gondolhatnánk, így szerzőnk a hatalmas nemzetközi és hazai tanulmányanyagból táplálkozva alkotta meg kötetét. Ezzel szemben azt kell megállapítanunk, hogy már az első szonett elemzése során újszerű megközelítéssel szolgál. A *Canzoniere* első versének kapcsán magának a költőnek mulandóságát megfogalmazó záró sorával („a földön a gyönyör csak röpke álom”) száll szembe, amikor azt írja: „A magányos költő, imádott Hölgye halála után... érzelmi társat... az olvasóban remélt találni. Meg is találta. Sokezerszeresen. S ahogy Laurája túlélte az 1348-as pestisben való halálát, az iránta való szerelem is örök életű lett a költészet révén, úgy halhatatlanult Petrarca barátsága is az olvasóéval: félezer éven át ő tanította szerelemre és szerelmi poézisre Európa érző-értő szülötteit.”

A következő verselemzés meglepetése: Madarász azt fejtegeti, a XVI. versben (a 14. szonettben) miként kapcsolódik össze a vallásos költészeti hagyomány és a profán szerelmi imádat. A három első szakaszon át egy római zarándokfigurát felidéző költemény záró sorai: „Szép Hölgyem én is így járok, keresve // téged

másokban: vajjon hogy lehetne // meglelni vágyott képed talmi mását.” A következő elemzésben Madarász a tájköltészetet megújító Petrarcat állítja elének. De külön figyelmet érdemelnek a *Daloskönyv* LXI. verséhez (47. szonettjéhez) fűzött megjegyzései. Különböző forrásokra (főleg Denis de Rougemont könyvére is) hivatkozva azt állítja, hogy a trubadúr költészet hatásait is magába fogadva Petrarca akkor igazán nagy, amikor az édes kínról, a szertelenségről és az emésztő gyönyörről siránkozik.

A Vittorio Alfieri (1749–1803) verseit elemző monográfia fő kifejezése, amint az a kötet címében is megjelenik, a *szabadság*. Ez a 19. századi nagy szabadságmozgalmakhoz vezető korai forradalmi romantika sok helyről is ismerős jelszava. Mindemellett (akár e kifejezés jegyében is) ezúttal is figyelemreméltó feltárásokkal szolgál a kötet. Első verselemzéseiben lényegében az önelemző Alfieri jelenik meg, aki így, önmagával szemben, igyekszik erkölcsi alapteteleit megfogalmazni.

Itt meg kell, hogy említsem, a mai modern kulturális antropológiában felütötte fejét egy megítélés szerint zsákutcát jelentő irányzat, amelynek lényege, hogy a kutató nem a választott közösség kultúráját vizsgálja, hanem önmagára irányítottan (önreflexív módon) azt, hogy saját részvételére hogyan reagál az adott közösség. Amikor azonban a jeles olasz költő vállalkozik erre az önreflexivitásra, erre a sajátos önvizsgálatra, akkor a szemléletmód megválasztása messzemenően elfogadható, hiszen olyan lényeges gondolatok fogalmazódnak meg, aminek értelmében minden további nélkül el kell, hogy fogadjuk Madarász találó fejezet címét: *Igaz önarckép felséges tükörben*.

Egyetlen példát! Madarász írja: „Dante és Alfieri: az olasz irodalom két kivételes klasszikusa, akiknek a kapcsolata is párját rikitó volt. Míg ugyanis egyfelől Dante emberi és költői példamutatásával nagy mértékben járult hozzá ahhoz, hogy Alfieri Alfierivé váljon, úgy másfe-

lől Alfierinek döntő szerepe volt abban, hogy Dante a legnagyobb olasz költővé kanonizálódott.” És a kapcsolódó vers, amelyben ugyancsak tapasztalhatjuk áttételesen a költői önmagára reflektálást: „Ha nem tartod, nagy Dante, figyelemre // méltatlannak néped fiát, ki // követődként sírodnál térdepelt le, // hódolva, mint aki nem szűnt csodálni: //// fényt vetni rám ne legyen ellenedre, // Hulljon rám, ó fényedből egy sugárnyi! // Ó mondd: kinek hírnév a vágya, kell-e // annak gaz irigység ellen csatázni? //// – Fiam, csatáztam én is rendületlen, // szégyenjelét sütöttem a cudarra, // akit lábbal taposni is rüheltem. //// Kár, hidd el, rájuk nézni! Csak utadra // figyelj te! A gazokat érzületlen // lépd át, s egy egy pillantást se vess alantra.”

Giuseppe Ungaretti (1888–1970) egy másik *Tre corone*, a három nagy olasz hermetikus költő, az Ungaretti–Quasimodo–Montale triász tagja. Madarász ezúttal is telitalálatot eredményező választással a költészetének genezisének alkotó háborús verseket vizsgálja. Szerzőnk különös érzékenységgel tárja fel, a nagy olasz költő szűkszavú, néhány soros verseiben hogyan fogalmazódik meg (méghozzá indulásképpen) a világháborús lövészárkokban eltöltött majd egy év élményvilága. Ezúttal is igen találó az egyik fejezet címadása: *Az apokaliptikus epigrammái: versek a vérzivatarból*.

„A négy soros, kilenc szóból álló vers önmagában akár létvers is lehetne az ember halandóságáról, mulandóságáról, egy klasszikus levél-hasonlaltal, mely Homéroszig vezethető vissza...” – írja Madarász a *Katonák* című versről: „Úgy vagyunk // mint ősszel // a fákon // a levél.”

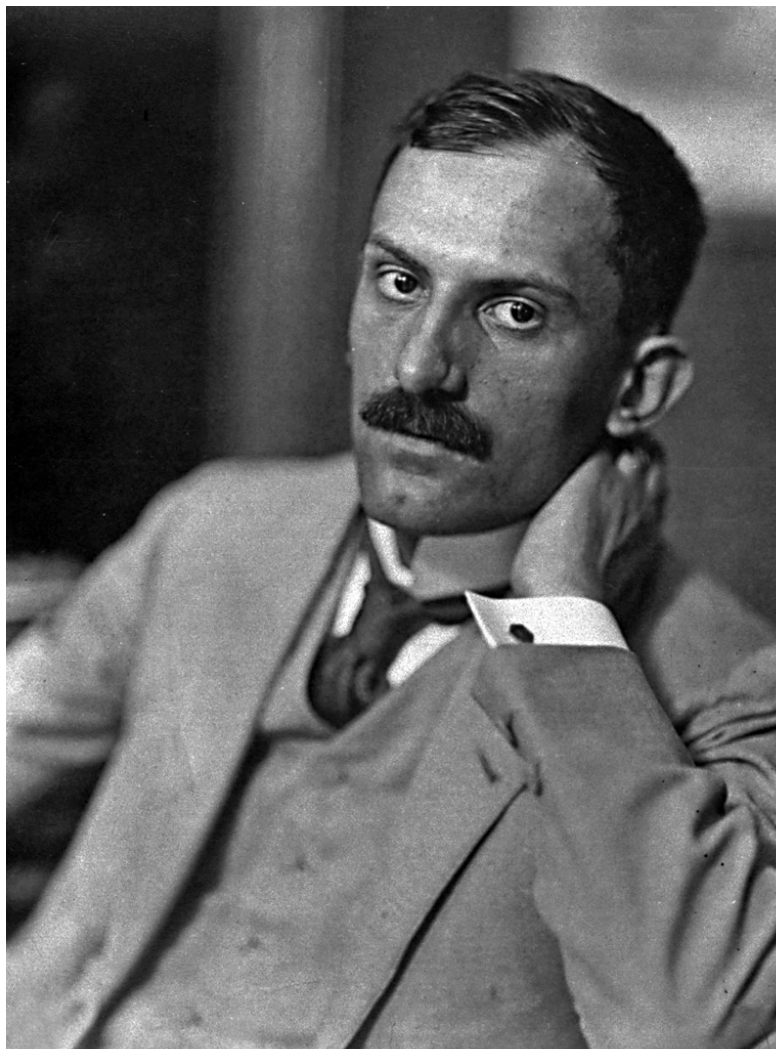
Egy orvos barátom szerint az elfekvőben nincsenek ateisták... Madarász viszont így fogalmaz a *Kárhozat* című ugyancsak epigrammatikus rövidségű versről: „Ahogy a közmondás szerint a viharos tengeren, úgy a lövészárkokban is mindenki vallásossá válik a maga módján.” És a vers: „Bezárva halandó dolgok közé // (A csillagos ég is megszűnik egyszer) // Miért

áhítom Istent?” A szövegmagyarázat így folytatódik: Ungaretti „istenes versei költemények az Istentől elhagyott vagy inkább Isten nélküli világ ember-teremtette pokláról, melyben legfeljebb az Örök Igazság, az abszolút jóság áhítása marad meg.”

A három kismonográfiáról összegzően azt kell még megjegyeznünk, hogy azokban a szerzőjük a magyar irodalomtudományban ritka, az olasz irodalom hazai recepciójában pedig vélhetően máig nem létező *ciklikus szövegelemzés* (adott szerző számos művének elemzésére vállalkozó) szakirodalmi műfaj meghonosítására

vállalkozik. A szövegelemzések értéke viszont az, hogy minden esetben eredeti nyelven is megkapjuk az elemzett mű szövegét. Tovább emeli a kötetek értékét, hogy az egyes művek fordítását a legtöbb esetben több változatban is olvashatjuk. Ez a megoldás ugyancsak a szövegértelmezés elmélyítését szolgálja. Talán még annyit, a kötetek ontják azokat az olasz, illetve világirodalmi párhuzamokat, amelyekkel Madarász Imre a komparatiztika eszközei útján tágítja olvasói ismereteit, illetve nyújt távlatokat további vizsgálatokhoz.

Biernaczky Szilárd

Székely Aladár: Babits Mihály (Budapest, 1913 körül)